

deze hol zou staan, dan zul je je bezinning verliezen en beginnen te trillen alsof je, na een eventuele schipbreuk, de hele zee zou moeten leegdrinken; een of twee matjes zijn voldoende. Als er zich plotseling een aardbeving voordoet, wat een geschreeuw, wat een angst! Je denkt dat de hele stad bij instorting op jouw persoon zal vallen, of in ieder geval je huis, en je beseft niet dat één willekeurige steen voldoende is om je schedel te verbrijzelen. Hetzelfde is bij die rampen het geval, waarbij in het bijzonder het rumoer en een onwerkelijk beeld van de situatie ons bang maken. Kijk, soldaten! zwaarden! Nou en? Wat zullen die soldaten en zwaarden doen? Ze zullen ons doden. Wat dan nog? dood is dood, is de scheiding van ziel en lichaam – om je niet met het woord zelf bang te maken. Al die rijen soldaten, al die dreigende zwaarden doen hetzelfde als één koortsanval, één besje of één wormpje. 'Maar het is veel pijnlijker.' O neen, veel zachter, daar de koorts die jij prefereert, vaak een mens een jaar lang kwellen kan, maar hier wordt er met één klap terstond een eind aan gemaakt. Socrates had volkomen gelijk, toen hij dit alles 'spoken' noemde¹²². Verkleeed je als spook en je ziet hoe je kinderen voor je wegvluchten! Doe de spookkleding af en toon je ware gezicht, zij komen weer naar je toe en springen je om de nek. Zo is het ook bij die andere dingen: als je ze ongemaskerd en onverhuld aanschouwt, dan moet je toegeven dat je angst kinderachtig was. Hagelstenen vallen met hevig geraas op de daken maar springen toch zelf weg: als rampspoed een sterk moreel treft, dan breekt zij zelf zonder het andere te breken.'

Hoofdstuk 20

Overgang tot de vergelijking, maar allereerst wordt de overtrokken opvatting inzake de ellende van de Belgen en van deze tijd in algemene termen weerlegd. Betoogd wordt dat de mens van nature ertoe neigt zijn misère te overdrijven

Het zware betoog van Langius was niet wat ik hoopte en verwachtte. Daarom onderbrak ik hem en zei: 'Waar gaat U nu heen? Is dat wat U beloofd hebt? Ik rekende op de zoete honingwijn van historische vertellingen, U zet het puurste en het koppigste uit de kelder van de wijsbegeerte voor mij op tafel. Denkt U dat U met een Thales te maken hebt? Hier zit Lipsius,

die als mens onder de mensen ook een wat menselijker medicijn verlangt.' Langius antwoordde glimlachend met vriendelijke stem: 'Je hebt gelijk, je kritiek is terecht. Ik merk dat ik door de zuivere lichtstraal van de rede te volgen de openbare weg verlaten heb en ongemerkt weer op de bergroete van de wijsheid beland ben. Maar voortaan beter ik mijn leven, ik plant mijn voet op een bekendere weg. Valt de koppigheid van die Falerner niet in de smaak? Ik zal hem met de honing van historische voorbeelden verdunnen. Ik kom dan nu toe aan de vergelijking; ik zal duidelijk laten zien dat de ellende die ons nu van alle kanten omringt, niets voorstelt als je deze met de rampen uit het verleden vergelijkt. Die waren namelijk vroeger veel en veel groter en gruwelijker.' Ik onderbrak hem een tweede keer en zei met een ongeduldige gebaar: 'Durf U dat te zeggen? en denkt U dat ik het geloven zal?'¹²³

Nooit van mijn leven, Langius. Welke tijd uit het verleden heeft, goed beschouwd, zoveel onheil gebracht als die waarin wij leven? Welke tijd zal ooit zoveel onheil brengen? Welk volk, welk land verdroeg

zoveel ellende, onuitsprekelijk zwaar,¹²⁴

als wij Belgen vandaag de dag? Zie, wij worden door oorlog gekweld, niet alleen door een buitenlandse maar ook een binnenlandse, ja zelfs door een onderlinge oorlog tussen burgers. Wij zijn niet alleen in partijen verdeeld, maar ook de partijen kennen weer nieuwe partijen (O vaderland, wat kan U nog redden?). Voeg daaraan toe de pest, de hongersnood, de schattingen, plunderingen en moordpartijen, en als ergste van het ergste, de tirannie en de lichamelijke en geestelijke onderdrukking. Hoe is de toestand nu in de rest van Europa? of oorlog of angst voor oorlog; zelfs als er vrede is, gaat deze gepaard met ontorende slavernij onder kleine heersertjes en is niets beter dan welke oorlog dan ook. Waarheen je maar je blik en aandacht richt, angst en dreiging alerwegen en talrijke tekenen van instorting, als bij een slecht gestut huis. Kort en goed, Langius, zoals alle rivieren in de oceaan samenstromen, zo lijkt onze tijd het verzamelbekken van de rampspoed. En nu spreek ik alleen over wat zich hier en nu voordoet. Wat moet ik denken van wat ons boven het hoofd hangt? Daarover kan ik met instemming het woord van Euripides¹²⁵ aanhalen:

rampzalige, een zee van rampspoed zie ik naderen,
zo groot dat niemand zich meer zwemmend redden kan.'

Langius zei tegen mij op strenge en verwijtende toon: 'Verval je nu weer tot die klaagzangen? Ik dacht dat je eindelijk stevig op